

SUPREMUM SIGNATURAE APOSTOLICAE TRIBUNAL

Prot. n. 604/69 CG

N seu NN

Nullitatis matrimonii

(X – Y)

Incidentis: De capacitate processuali seu legitimatione activa ad agendum

IN NOMINE DOMINI

Paulo Papa VI feliciter regnante, Pontificatus Dominationis Suae anno octavo, die 3 iulii 1971, Em.mi Patres Cardinales Dinus Staffa, *Praefectus*, Aloisius Traglia, *Ponens*, Ildebrandus Antoniutti, Caesar Zerba, Antonius Samorè, Arturus Tabera, Aegidius Vagnozzi, Membra Supremi Tribunalis Signaturae Apostolicae, in sede eiusdem S. Tribunalis legitime coadunati ad decidendum in causa N seu NN, NULLITATIS MATRIMONII, incidentis: «de capacitate processuali seu legitimatione activa ad agendum», inter actores X1, X2 et X3, sororem et fratres defuncti X4, repraesentatos per eorum procuratorem adv. Corradum Bernardini, et conventam Y, repraesentatam per patronum ex officio adv. Rev. D. Joannem Pendola, intervenientibus et disceptantibus in causa Rev. D. Aemilio Eid, Huius Supremi Tribunalis Vinculi Defensore, et Rev. P. Zacharia Varalta, Referendario, sequentem, in secunda instantia, tulerunt definitivam sententiam.

FACTI SPECIES

Die 20 decembris a. 1959 X, post pauca momenta a celebratis nuptiis cum Y, vita functus est. Fratres eius, de matrimonii celebratione certiores facti, a civili magistratu appositionem sigilli obtinuerunt super defuncti bona, dein coram eodem iudice formalem oppositionem fecerunt, quominus procederetur in causa divisionis bonorum a domina Y promota, quoadusque resolveretur causa de matrimonii nullitate iampridem decem dierum ab ipsis coram tribunali ecclesiastico proposita, ad impugnandum postea Y ius ad hereditatem.

Cum enim hoc ius matrimonio, utpote valido, inniteretur, defuncti fratres, id est X1, X2 et X3, libello die 30 aprilis a. 1960 Archiepiscopo dioecesis NN. directo, matrimonium inter X et Y nullitatis accusaverant, vi can. 1081, § 1 et 2 et can. 1086, § 2.

Intervenientibus Promotore Iustitiae et Vinculi Defensore, die 3 maii a. 1960 libellus admissus fuit ac die 2 iulii eiusdem anni contestata est lis.

Constituto sibi Patrono, pars conventa, die 24 ianuarii a. 1961 excepit capacitatem processualem partis actricis atque postulavit ut, suspensis omnibus actis processus, a Tribunali formale decretum ederetur super proposita exceptione.

Disceptatione inter partes praehabita et auditis Promotore Iustitiae ac Vinculi Defensore, decreto diei 19 iunii a. 1961 Tribunal NN exceptionem propositam edixit non sustineri et ad ulteriora procedendum esse.

Conventae Patronus ad hoc Supremum Tribunal recursum interposuit ab eoque obtinuit ut causa deferretur ad Sacram Romanam Rotam.

Prior Turnus Rotalis, decreto diei 1° februarii 1964 infirmavit decretum Tribunalis NN diei 19 iunii a. 1961; superior autem Rotalis Turnus decreto diei 28 maii a. 1966 statuit decretum rotale diei 1° februarii a. 1964 esse infirmandum «ac ideo agnoscendam esse dominis X capacitatem processualem seu legitimationem activam ad promovendum processum nullitatis matrimonii initi inter X et Y, in casu».

Contra hoc decretum partis conventae Patronus, die 29 iulii a. 1966, recursum interposuit ad N.S.T., cui per litteras Secretariae Status diei 14 ianuarii 1967, Summus Pontifex decisionem causae commisit.

Proposito dubio: «Utrum dominis X capacitas processualis seu legitimatio activa agnoscenda sit ad accusandam nullitatem matrimonii, initi inter X et Y in casu», Commissio quinque Emm.orum Cardinalium D. Staffa, *Ponens*, A. Traglia, C. Zerba, A. M. Larraona, et G. T. Heard, die 8 februarii 1969 respondit: «Negative».

Instante patrono partis actricis, Summus Pontifex die 7 iulii 1969 novum causae examen Signaturae Plenariae commisit «quavis appellatione remota».

Tum actorum cum partis conventae defensionibus attente perlectis ac sedulo perpensis votis Defensoris Vinculi necnon Referendarii et votantis H.S.T., Nobis hodie decidendum est: «Utrum sententia Signaturae Apostolicae diei 8 februarii 1969 confirmanda an infirmanda sit, in casu».

IN IURE

Accusatio matrimonii postuma, post, mortem nempe alterutrius vel utriusque coniugis, regitur canone 1972, cuius integer textus reproducitur ad litteram in art. 42 Instructionis «Provida Mater».

Communi omnium sententia, textus huius canonis nimium concise atque generice praebetur a legislatore nostro in Codice, adeo ut eiusdem interpretatio et concreta applicatio, in qualibet factispecie adhibenda, gravibus semper scateat difficultatibus prudentemque iudicem incertum semper atque perplexum reddat, ob implexas quaestiones quae exinde oriuntur, quaeque sive in doctrina sive in iurisprudencia solutionem valde difformem atque discordem hactenus sortitae sunt. Revera, sive doctrina sive iurisprudencia in praecipuis quaestionibus ad rem solvendis, tot tantisque fluctuant opinionibus, ut vix tutum ex eis capi possit consilium.

Mirum esse nequit, proinde, si praesens de qua agimus causa, post longum iter quattuor instantiarum et spatium temporis undecim annorum, difformes decisiones in singulo gradu tulerit et nunc sive in allata doctrina sive in deducta iurisprudencia ita discordantibus solutionibus obruatur, ut merito censi valeat verum labyrinthum opinionum.

Munus nobis commissum absoluturi, quo clarior fiat status quaestionis in limine theoriae iuris processualis, nonnulla praemittenda esse dicimus de natura actionis in accusatione incidentalis postuma, de qua in can. 1972; deinde quattuor praecipuis quaestionibus conabimur respondere, nempe:

1) Utrum Promotor Iustitiae censendus sit titularis actionis postumae seu legitimatus ad agendum.

2) De natura causae principalis a qua pendet causa incidens in accusatione postuma.

3) Quinam habendi sint titulares accusationis postumae seu legitimati ad agendum.

4) De sede competenti quaestionis principalis.

Cum vi can. 1972 accusatio postuma naturam induat quaestionis incidentalis, seposito momento doctrinae atque iurisprudenciae quae ad rem valde discrepant adeo ut ex eis tuta conclusio adhuc desideretur, propositarum quaestionum solutionem praeprimis quaerendam esse videtur in ipsa natura et disciplina causarum incidentalium ad normam cann. 1837-1841, prae oculis habitis generalibus iuris principiis, necnon peculiariter

attenta norma can. 18, leges ecclesiasticas intelligendas esse «secundum propriam verborum significationem in textu et contextu consideratam».

De natura actionis in accusatione postuma

Actiones matrimoniales, cum sint actiones de statu personarum et quae tales nunquam extinguantur (can. 1701), sunt de se actiones semper proponibiles, intra limites tamen a lege statutos (can. 1903). Quia vero sunt actiones personales, sunt eo ipso actiones personaliter propriae et exclusivae coniugum atque intransmissibiles, quae nempe experibiles sunt tantummodo a titularibus relationis substantivae (matrimonialis) et transmitti nequeunt heredibus iure successionis in lite. Eorum igitur proponibilitas supponit semper constantiam vinculi seu relationis inter coniuges, qua relatione eorum morte dissoluta, nemini prorsus fas erit eorum matrimonium accusare, nisi lex certis in casibus hoc fieri sinat, indirecte quidem et ad modum exceptionis (can. 1972). Ipsa sua natura, idcirco, actio matrimonialis, cum sit intransmissibilis, excludit suam proponibilitatem post mortem coniugum seu possibilitatem accusationis postumae.

Huic doctrinae plane consonat can. 1972, in quo ad instar principii statuitur praesumptio absoluta pro validitate matrimonii coniugum defunctorum, «quod, utroque coniuge vivente, non fuerit accusatum», adeo ut «contra hanc praesumptionem non admittatur probatio», indeque, vi eiusdem praesumptionis, transmissibilitas actionis absolute praecluditur.

In eodem tamen canone, ipse legislator canonicus, ne certis in casibus iura tertii sua tutela priventur, huic praeclusioni videtur derogare, statim subiciens: «nisi incidenter oriatur quaestio»; ex quo consequitur, actionem nullitatis, quae viventibus coniugibus nunquam poterat a tertiis personis ut actio propria directe proponi, post mortem coniugum proponibilem utique esse quoties exsurgit ut quaestio incidentalis, quoties nempe inquisitio circa matrimonii validitatem praeiudiciale constituit quaestionem pro resolutione alius quaestionis, de qua principaliter agitur in iudicio.

Consulto dicimus «videtur derogare», re etenim probe attenta, vera derogatio non habetur seu non nisi apparenter habetur, eo quod in accusatione postuma actio nullitatis incidentalis revera non est eadem actio quae a viventibus coniugibus proponi poterat, unde principium exclusivitatis et intransmissibilitatis actionis personalis coniugum adhuc remanet intactum. In resolvendis igitur quaestionibus quae interpretationem can. 1972 respiciunt, sedulo in primis cavendum est ne actio incidentalis postuma confundatur seu identificetur cum actione originaria quae erat propria et

SUPREMUM SIGNATURAE APOSTOLICAE TRIBUNAL

personaliter exclusiva coniugum defunctorum, ex hac sane confusione seu identificatione pendet plerumque ratio difformitatis in resolutionibus quae hactenus ad rem prolatae sunt.

In actione nullitatis originaria, materia contendendi est vinculum, sed in actione incidentali postuma vinculum non amplius attendi potest, saltem directe, quia ob mortem coniugum iam dissolutum est. Praeterea, distinctio inter utramque actionem clarius evincitur ob differens interesse ad agendum. Posito sane quod actiones individuuantur per interesse ad agendum et interesse, ut iuridice configurari valeat, debet esse non modo legitimum, sed etiam directum et actuale, clare consequitur actionem originariam valde differre ab actione incidentali postuma. In actione originaria, interesse ad agendum, relate ad vinculum, est directum et actuale; e contra, in actione incidentali postuma non est nec directum nec actuale: non directum, quia titulares actionis incidentalis non sunt titulares relationis substantivae, uti sunt coniuges; non actuale, quia soli coniuges sunt titulares exclusivi relationis substantivae ipsisque tantummodo ius recognoscitur ad agendum (can. 1971); unde, si morte coniugum vinculum dissolutum est, iam nullus alius superest qui actuale interesse habeat et iure proprio potiatur ad directam vinculi impugnationem.

Demum, ipsa legitimatio ad agendum diverso nititur fundamento. In actione originaria nullitatis, legitimatio fundatur in vinculo, supponit constantiam matrimonii et respicit exclusive coniuges, utpote eiusdem actionis titulares exclusivi; e contra, in actione incidentali postuma, legitimatio fundatur in lege (can. 1972), vi cuius permittitur, ut is, qui est titularis actionis in causa principali, sese *substituatur* coniugibus in indirecta vinculi impugnatione, ob interesse proprium quod directe prosequitur in causa principali, quin tamen nullatenus ingredi valeat in relationem substantivam quae erat propria et exclusiva coniugum defunctorum.

Propterea canon 1972 concedit simpliciter *substitutionem processualem*, vi cuius tertius non subintrat coniugibus in relatione substantiva, sed tantummodo in relatione processuali, ad exercendum ius alienum, pro interesse quidem proprio, quod directe prosequitur in causa principali, quin tamen vinculum directe afficiat.

1) *Utrum Promotor Iustitiae censendus sit titularis actionis incidentalis postumae seu legitimatus ad agendum*

Ad normam can. 1971, § 1, praeterquam partes, etiam Promotor Iustitiae, titularis esse potest actionis nullitatis matrimonii, seu habilis ad accusandum,

quoties agitur de «impedimentis natura sua publicis» et etiam, «praevia denuntiatione, in aliis impedimentis, si iure actionem instituendi ad obtinendam declarationem nullitatis sui matrimonii denunciatus careat» (*Provida Mater*, art. 35, § 1, 2). «Ceteri omnes», ut statim subditur in citato canone, «non habent ius matrimonia accusandi, sed tantummodo nullitatem matrimonii Ordinario vel Promotori iustitiae denunciandi». Inde quaestio: Partes in causa principali, quae inter «ceteros» recensentur, valent-ne in causa incidentali postuma matrimonium accusare vel secus illud tantummodo denunciare Promotori iustitiae, cuius erit, proinde, eiusdem accusationem instituere?

Iurisprudencia S.R.Rotae Tribunalis duplicem ad rem praebet sententiam. Prior sententia docet, canonem 1972 coniunctim interpretandum esse cum can. 1971 ab eoque pendere et eiusdem canonis esse applicationem, ita ut etiam in accusatione postuma, de qua in praefato canone agitur, personae quae sunt partes in causa principali, cum non sint coniuges seu inter *ceteros* sint adnumerandae, carent iure accusandi, quod ideo ius, praevia denuntiatione, uni Promotori iustitiae reservatur. Hanc sententiam diserte profitentur:

Decretum c. Jullien 27 novembris 1937, in quo legitur: «Ius accusandi matrimonium in casu unice competit Promotori Iustitiae, non denunciatis, etiam consanguineis» (S.R.Rotae Decisiones, 29, 1937, p. 717);

Decretum c. Wynen, 20 decembris 1938, quod refert: «Manifesto unius Promotoris iustitiae est hanc accusationem facere, si coniux superstes contra heredes coniugis defuncti recusat matrimonium suum accusare ne amittat ius hereditatis» (Ibid., 30, 1938, p. 109).

Iuxta alteram sententiam, e converso, can. 1972, cum agat de accusatione postuma matrimonii iam dissoluti, nequit omnino intellegi ut dependens applicatio can. 1971, in quo statuitur quoniam sint titulares legitimated ad accusandum matrimonium viventibus coniugibus. Agitur sane de situatione iuridica prorsus diversa. Can. 1972, cum relate ad can. 1971 aliquid speciale decernat, eidem canoni necessario derogat, nam *generi per speciem derogatur*. Normae igitur can. 1971, quibus statuitur tertias personas non posse accusare matrimonium, sed tantummodo denunciare, quo in casu accusatio uni Promotori iustitiae exclusive reservatur, supponunt permanentiam vinculi, ideoque, vi can. 1972, nequeunt urgeri, cum hec agatur de accusatione vinculi coniugum morte iam dissoluti.

Hanc sententiam recepit recens S.R.Rotae iurisprudencia, in Decretis c. *De Jorio*, 1° februarii 1964, et c. *Ewers*, 28 maii 1966, in hac ipsa nostra causa

latis. Iam antea, tamen, decisio c. *Heard*, 20 iunii 1936, idipsum profitebatur, allata insuper auctoritate Card. *Gasparri*, qui ad rem docet: «publicum Ecclesiae officialem, ut est Promotor iustitiae, ad commodum privatum fidelium agere non debet» (*Decisiones S.R.Rotae*, 28, 1936, p. 399).

Haec est sententia sequenda, quin tamen ad eam probandam sufficiant rationes quibus ad hoc uti plerumque solent doctrina et superius allata iurisprudencia. Assumitur, in genere, Promotorem iustitiae ab accusatione incidentaliter postuma praecludi, sive quia, vinculo morte coniugum iam dissoluto, iam deest *ratio peccati* ad quam arcendam munus Promotoris iustitiae lege urgetur (can. 1586); sive quia Promotori iustitiae ius accusandi agnoscitur tantummodo in impedimentis natura sua publicis (can. 1971, § 1, 2°); sive quia in casu agitur de bono privato, cuius tutela ad munus Promotoris iustitiae non pertinet, et alia similia. Sunt quidem rationes, sed partiales tantum, immo explicationes potius quam rationes, quae etsi una simul adhibeantur, vere undequaque evincens argumentum vix praebent.

Vera ratio, e contra, stricte quidem iuridica et penitus exhaustiva profluit revera ab ipsa natura actionis seu accusationis incidentaliter, attentis Codicis canonibus qui ad rem faciunt (cann. 1972, 1837), iuxta superius exposita.

Actio accusatoria quam Promotor iustitiae pro suo munere experitur vi can. 1971, § 1, 2°, est actio prorsus diversa ab actione quam promovet ille qui aliquod interesse habet, in causa principali, ad promovendam incidentaliter accusationem postumam coniugibus iam vita functis. Pro suo munere, Promotor iustitiae concurret cum ipsis coniugibus (in impedimentis natura sua publicis, can. 1971, § 1, 2°) vel eosdem supplet (si coniuges iure accusandi careant, *Provida Mater*, art. 35, § 1, 2°) in proponenda actione nullitatis, directe et immediate vinculum afficienti; quod si vinculum morte coniugum iam dissolutum est, res est prorsus diversa: ipse nec amplius concurrere potest, nec amplius supplere valet, cum ipsa ratio concurrenti aut supplendi (vinculum tuendum) iam plane desierit, eiusque munus exinde ipsa sui ratione iam inapplicabile factum sit, adeo ut legitimatione ad agendum sit ipse destitutus. Re enim vera, pro iustitiae Promotore legitimitas ad agendum fundatur in vinculi ratione directa, nam interesse sua actione tutelabile est interesse quod vinculum directe et immediate respicit, non interesse quod prosequuntur partes in causa principali, quod est sua natura a vinculo alienum.

Exinde profluit diversitas actionis incidentaliter postumae, ob diversitatem nempe in interesse, quod non est interesse vinculi et ideo interventum accusatorium Promotoris iustitiae non exigit, immo excludit. Actio incidentaliter postuma adeo diversa est ab actione originaria a Promotore

iustitiae tutelabili, ut rigore iuris vix dici possit vera *actio status*, cum potius confundatur cum actione seu cum interesse privato in causa principali, quod a munere Promotoris iustitiae est prorsus alienum.

Ipsa denique vi substitutionis processualis quae ope legis (can. 1972) verificatur in accusatione incidentaliter postuma, excluditur interventus Promotoris iustitiae, nam vi ipsius legis iam habetur legitimus actor seu accusator, ille nempe qui titularem iuris (coniugem vel coniuges) substituit (substitutus) etsi in mera relatione processuali tantum. Unde, alius actor (Promotor iustitiae) nec concipitur nec admittitur, alioquin hoc sequeretur, quod Promotor iustitiae se substituat ipsi substituto ad prosequendum eiusdem interesse privatum, non autem ad prosequendum interesse vinculi quod est sui muneris proprium.

Ergo, in accusatione incidentaliter postuma, interventus Promotoris iustitiae non sustinetur, nisi aliunde requiratur ob evidentem boni publici rationem (can. 1586), ut puta si agatur de impedimentis et circumstantiis de quibus in can. 1990 et ex omnia accusatione, perpetua fieret manifesta Ecclesiae deceptio indeque exortum scandalum non rescinderetur.

2) *De natura causae principalis a qua pendet causa incidens in accusatione postuma*

In can. 1972 expresse edicitur: «Matrimonium, quod, utroque coniuge vivente, non fuerit accusatum, post mortem alterutrius vel utriusque coniugis ita praesumitur validum fuisse, ut contra hanc praesumptionem non admittatur probatio, nisi incidenter oriatur quaestio». Certum est igitur accusationem matrimonii in casu non posse admitti nisi per modum causae incidentaliter, quae canone 1837 ita definitur: «Causa incidens habetur, quoties, incepto saltem per citationem iudicio, ab una ex partibus aut a Promotore iustitiae vel vinculi Defensore, si iudicio intersint, quaestio proponitur quae, tametsi libello, quo lis introducitur, non contineatur expresse, nihilominus ita ad causam pertinet ut resolvi plerumque debeat ante quaestionem principalem». Ex his logice consequitur, causam incidentem praesupponere principalem, a qua pendet.

Quaeritur in primis quaenam esse possint hae causae principales, ut matrimonium incidenter accusari valeat apud iudicem ecclesiasticum.

Quaestio est valde implexa et confusa, sive in fontibus sive in doctrina et iurisprudencia.

Decretales Gregorii IX, in libro IV, sub titulo XVII *qui filii sint legitimi*, quattuor referunt decretales in quibus est quaestio de valore matrimonii post

mortem coniugum orta, quia quidam se heredes esse contendebant contra coniugum defunctorum filios vel contra coniugis defuncti viduam. In tribus prioribus, quae sunt Alexandri III (cc. 4, 5, 7, X, IV, 17), accusatio postuma ob causam hereditatis, admittitur; in quarta vero, quae est Caelestini III (c. 11, X, IV, 17) denegatur.

Alexander III, tamen, hanc rationem accusandi matrimonium post coniugum mortem vocat «incongruam» (c. 7, X, IV, 17), adeo ut habenda sit «non regularis», neque admittenda nisi «per exceptionem», exceptio revera aliquando admittitur (cc. 4, 5, 7, X, IV, 17), aliquando vero denegatur (c. 11, X, IV, 17).

Doctrina quaestionem haud efficit clariorem.

Decretalists classici, praefatas decretales interpretantes, accusationem postumam in genere admittunt, licet eam et ipsi «incongruam» dicant, et quidem non modo ob causam directe respicientem legitimationem prolis vel viduae statum, sed etiam ob «causam hereditatis» ob «causam bonorum»; immo causarum numerum extendunt ad alias quoque causas, «discretas» quidem seu «iustas», quarum solutio praeiudicialiter exigit incidentalem inquisitionem de prolis legitimitate. Nonnulli tamen accusationem postumam coarctant ad certas factispecies tantum, sive etiam ad certam rationem probandi, necnon ad certum tempus, v. g. ad quinquennium».

Innocentius IV accusationem postumam admittit etsi «incongrua» dicatur ab Alexandro III, et quidem ob quodlibet interesse quod adsit in causa principali; ait sane: Incongruum, prima facie, ius tamen agi permittit post mortem ratione bonorum, etc. (*In quinque libros Decretalium commentaria*, Venetiis 1578, p. 198 et ss., ad c. 7, X, IV, 17).

Verum, accusationem postumam non concedit si matrimonium in «facie Ecclesiae» fuit contractum. «Confitebantur matrimonium in facie Ecclesiae fuisse contractum; sed dicebant inter eos fuisse impedimentum consanguineitatis, vel aliud huiusmodi; et ideo *non sunt audiendi*, quia, hoc probato, non iudicarentur filii illegitimi; sed si diceretur non fuisse matrimonium contractum inter eos in facie Ecclesiae, sed more adulterorum vixisse, *bene essent audiendi* (Ibid., ad c. 11, X, IV, 17).

Hostiensis, vestigia Innocentii IV secutus, accusationem postumam admittit quidem, sed et ipse eam limitat et restringit ad matrimonia clandestina quae «in facie Ecclesiae» non fuerunt contracta, necnon ad ea quae mala fide «in facie Ecclesiae» contracta sunt; immo aliam coarctationem adiungit, quatenus admittit praescriptionem post quinquennium. «Si in vita parentum matrimonium impeditum non fuerit, adhuc *infra quinquennium* ratione bonorum de hoc quaeri potest, elapso vero

quinquennio, non potest» (*Lectura in Decretales*, Venetiis, 1581, ad c. 11, X, IV, 17).

Ioannes Andreae retinet quidem doctrinam Innocentii IV et Hostiensis, verum quod attinet ad praescriptionem, notabiliter innovat: eam admittit si petitio haud favet legitimitati seu vertit ad rem revocandam «in peius», secus si favet seu vertit «in melius». Ait sane: «de statu defunctorum non quaeri post quinquennium, verum esse ut revocetur in peius, secus si in melius (*Commentaria in quartum Decretalium*, Venetiis, 1581, p. 56, ad c. 11, X, IV, 17).

Demum, ad permittendum ingressum causae incidentalis de legitimitate natalium, requirit causam (principalem) quae sit «legitima», legitimam vero videtur censere quamcumque causam quae sit canonice rationabilis et non illicita. Causa legitimationis non indifferenter tractatur, sed tunc demum cum subeat aliqua causa legitima, puta cum quaeritur de hereditate, beneficio ecclesiastico, ordinibus vel honoribus, et *incidit* haec quaestio (legitimationis) (*Ibid.*, p. 55, ad c. 7, X, IV, 17).

Canonistae Codici anteriores fere unanimiter accusationem postumam admittunt, sed circa naturam causae (principalis) quae valeat incidentem legitimare, haud univoce sentiunt. Ex. g.:

E. Gonzalez Tellez scribit, matrimonium post mortem coniugis accusari non posse «si nulla iusta causa interveniat; nam intercedente, etiam post mortem agi potest. Pone controversiam motam de successione inter filios, nepotes, aut cognatos, et ibi incidenter civili iudicio de viribus matrimonii quaestionem ortam fuisse: in qua specie, matrimonium accusari potest» (*Commentaria perpetua Decretalium* in librum IV, cap. VII, n. 3).

A. Barbosa cum aliis tenet «quod etiam post mortem patris de eius legitimitate, vel illegitimitate, atque ita de statu personae agi possit, si oportuerit ad decidendam quaestionem hereditatis» (*Collectanea doctorum in ius pontif. universum*, L. IV, tit. 17°, cap. VII, causa n. 7).

F. Schmalzgrueber scribit, accusationem matrimonii praescribi non posse; si tamen mortui sint coniuges, «cum cesset periculum peccati, ob quod perpetua est actio contra matrimonium», nihil obstat quominus admittatur huius actionis praescriptio (*Ius Ecclesiasticum Universum*, L. IV, tit. XVIII, n. 27).

D. Covarruvias, e contra, praescriptionem excludit. «Nec refert ad impediendam legitimae prolis controversiam quinquennium decursum esse a die mortis parentum..., licet Glossa, Host., Colle..., et Henr. ibi velint post quinquennium a morte parentum hanc quaestionem tractari non posse» (*In IV librum Decretalium epitome*, Venetiis, 1571, p. 231, nn. 1-2).

P. Gasparri paulo ante Codicem haec refert: «Si vero extranea persona habilis, accusare matrimonium velit post coniugis mortem ad habendam illius hereditatem, nonnulli putant non esse repellendam» (*De matrimonio*, ed., 1904, 2°, n. 1482).

F. X. Wernz, ipse quoque ante Codicem, ita de re sentit: «*Ex natura rei* accusatio matrimonii etiam post mortem non est exclusa (cfr. Gregorium VII, apud Jaffe, Reg. n. 3540), immo in causis extraordinariis etiam ex disciplina vigente, v. g. si cedat in favorem legitimitatis prolis aut ordinetur ad praeiudicium tollendum de nullitate alterius matrimonii» (*Ius Decretalium*, tom. IV, *lus matrimoniale*, ed. 1914, n. 743, nota 69, ubi alii citantur; cfr. etiam eiusdem, tom. V, *De iudiciis*, n. 172, nota 100; *P. Gasparri*, *De Matrimonio*, ed. 1904, n. 1482).

Iurisprudentia ante Codicem penitus difformis invenitur, ita ut nullum prorsus validum argumentum ex ea deduci valeat. Sex sunt resolutiones quae ad rem citantur, a S.C.Concilio latae, quarum duae tantum, nempe *Neapolitana*, 7 iulii 1736 (*Thesaurus resolutionum S.C.C.*, tom. VII, p. 424 ss.) et *Barcinonen.*, 6 maii 1893 (*Acta S. Sedis*, vol. XXVII, p. 416 ss.) impugnationem admittunt etiam in causa hereditatis; aliae duae, e contra, nempe *Januen.*, 17 septembris 1842 (*Thesaurus resolutionum S.C.C.*, tom. CII, p. 313 et seq.) et Resolutio 22 iunii 1844 (cfr. LINGEN et REUSS, *Causae selectae*, Ratisbonae 1871, p. 884) impugnationem postumam «ob quaestum et civiles effectus» respuunt. Ceterae duae quae solent citari, nempe *Caesaraugustana*, 10 martii 1770 (*Thesaurus resol. S.C.C.*, tom. XXXIX, p. 64 et ss.) et *Interamnen.* 21 aprilis 1842, per Commissionem particularem SS.mi tractata (eius decisio relata invenitur in praecitata *Januen.* 17 sept. 1842) erronee ad rem citantur, nam in eis res est non de impugnatione postuma, sed de prosecutione instantiae iam viventibus coniugibus instauratae.

Post Codicem, de natura causae principalis quae de se apta sit gignere accusationem incidentalem, adhuc valde disputatum est in doctrina et iurisprudentia, sed perperam plerumque et inutiliter, nam vera quaestionis solutio iam prostat clara et indubia in ipso Codice ex tenore cann. 1837-1841; etenim cum in can. 1972 accusatio postuma nonnisi ut causa incidens habeatur, patet ipsum can. 1972 et ipsam accusationem postumam regi communi disciplina causarum incidentalium, quae in praefatis canonibus sancitur.

Iamvero, can. 1972 de accusatione postuma nihil aliud requirit nisi «ut incidens oriatur quaestio», nihil vero dicit aut excipit de natura causae

principalis in cuius ambitu causa incidens exoritur. Cum igitur lex non distinguat, nec nos distinguere debemus. Si legislator in re tanti momenti aliquid voluisset, circa causam principalem, excipere aut limitare, hoc profecto dixisset; sed nihil dicit, ergo consulto noluit sive excipere sive limitare. Legislator enim «quod voluit dixit, quod noluit reticuit». Exinde, inaequivocabilis fit quaestionis solutio. Utpote causa incidens, accusatio postuma excitari et pendere potest in ambitu cuiuscumque causae principalis cuiuscumque naturae, absque limite et specie, nedum igitur in limine causae principalis de legitimitate prolis vel viduae seu de statu personae, sed etiam in causa principali de hereditate, de bonis temporalibus et de quocumque alio interesse quod in ea agi contingat.

3) *Quinam habendi sint titulares accusationis postumae seu legitimati ad agendum.*

Alia quaestio quae Codicis interpretes dividit, est utrum accusatio matrimonii post coniugum mortem ad hereditatem vindicandam seu ad aliud quodcumque interesse prosequendum, exclusive reservetur filiis ex impugnato matrimonio natis, seu heredibus directis, an e contra possibilis sit cuilibet heredi, etiam conlateralis.

Iurisprudentia in hac quoque quaestione solvenda non est uniformis. Accusationem in casu reservari filiis affirmatur in una *coram Heard* diei 20 iunii 1936 (Decisiones S. R. Rotae, XXVIII, p. 401, n. 13) et in una *coram Wynen*, 20 decembris 1938 (Ibid., XXX, p. 705-715); negari videtur *coram Prior*, 20 iulii 1922 (Ibid., XIV, p. 194, n. 6) et *coram Jullien*, 11 ianuarii 1933 et 27 novembris 1937 (Ibid., XXV, pp. 2-3, XXIX, pp. 717-718, n. 4).

Doctrina eandem difformitatem exhibet. Solos filios posse accusare matrimonium in casu ad hereditatem prosequendam vel vindicandam tenuerunt: P. GASPARRI (*De matrimonio*, ed. 1982, vol. II, n. 1262); P. VIDAL (F. X. WERNZ – P. VIDAL, *De matrimonio*, n. 698, p. 908), et nunc tenent: E. F. REGATILLO (*Institutiones Juris Canonici*, ed. 4^a, vol. II, n. 673); V. BARTOCCEZZI (M. LEGA-V. BARTOCCEZZI, *De causis matrimonialibus*, 1951, vol. III, pp. 107-108); R. NAZ (*Traité de droit canonique*, vol. IV, Paris 1954, p. 438).

Praeterquam filiis, etiam aliis ius competere accusandi matrimonium, nec tantum ad hereditatem vindicandam, tenent: I. NOVAL (*De processibus*, pars I, ed. 1920, n. 851); A. VERMEERSCH - J. CREUSEN (*Epitome iuris canonici*, vol. III, n. 287); F.M. CAPPELLO (*De matrimonio*, n. 879; cf. Eiusdem, *Praxis processualis*, n. 879); M. CONTE A CORONATA (*Institutiones Iuris*

Canonici, vol. III, ed. 1933, n. 1488, pp. 425-426); H. JONE (*Commentarium in Codicem J. C.*, vol. III, Paderborn, 1955, p. 288).

Quia iurisprudentia et doctrina constantes non sunt, nullum inde validum argumentum erui datur ad controversiam dirimendam; ceterum, notandum est, haec esse media suppletiva, non autem interpretativa legis, ad quam interpretandam attendenda est in primis propria verborum significatio in textu et contextu considerata, ad normam can. 18.

In casu, textus est can. 1972, contextus vero can. 1837. His autem attentis canonibus, clare eruitur, legislatorem nihil aliud ad rem statuuisse, nisi ut accusatio postuma excitari valeat ut causa incidens in ambitu causae principalis, de cuius natura tamen nihil ulterius dicit neque expresse excipit, prout excipere debuisset si ei inerat intentio, litteralem praefatorum canonum tenorem utcumque limitare. Sed non excepit, non limitavit, non distinxit: ergo, nec nobis fas est proprio Marte distinguere. Inde consequitur: quia can. 1972 personas habiles ad accusandum nec enumerat, nec limitat, accusatio postuma nequit filiis atque heredibus necessariis exclusive reservari; sed aliis quoque, praeterquam filiis, competit, ut puta heredibus conlateralibus, nec non iis omnibus indistincte qui in causa principali aliquod legitimum interesse prosequuntur, cuiuscumque generis illud sit.

Concludendum est igitur, eosdem omnes censendos esse legitimatos ad agendum in causa incidentaliter postuma, qui sunt titulares actionis in causa principali a qua pendet incidentalis, qualibet limitatione exclusa, sive quoad eorumdem titularium qualitatem, sive quoad ipsius causae principalis naturam.

Nec obici potest can. 1972 pendere a can. 1971, § 2, ita ut extranei, utpote inter «reliquos» recensiti, non possent accusare, sed tantummodo denunciare. Iam superius haec dependentia exclusa fuit. Revera, praecitato canones comparando, statim apparet eosdem respicere casus toto caelo diversos: prior matrimonii accusationem utroque coniuge vivente, alter mortuo saltem alterutro; prior nullam matrimonii accusationem tertio concedit, sed tantum denuntiationem, alter regulariter neque accusationem neque denuntiationem «nisi incidenter oriatur quaestio», ut certis iuribus legitima non desit tutela.

Patet, e contra, can. 1972 regi cann. 1837-1841, prout superius explicavimus.

Sicut in veteri iure etiam in iure Codicis, accusatio post mortem coniugis «regulariter» non admittitur; exceptio tamen, secus ac antea, ita determinatur ut non concedatur «nisi incidenter oriatur quaestio».

Obicitur in dubio, num aliquod canonum praescriptum cum veteri iure discrepet, a veteri iure non esse recedendum (can. 6, n. 4).

Respondetur in primis ius antiquum non esse suppletorium iuris Codicis, quoties in eo inveniantur lacunae: hoc patet e textu can. 20, qui ius antiquum non recenset inter fontes suppletorias et hoc «insuper esset directe contrarium scopo codificationis et dispositioni can. 6, n. 6» (A. VAN HOVE, *De legibus ecclesiasticis*, n. 65). Praeterea, «ius novum a veteri dupliciter discrepare potest, positive scilicet et negative. Discrepat *positive*, si canon aliud atque ius vetus praescribit aut prohibet; *negative*, si praescriptum vel prohibitio iuris veteris in Codice neque explicitè neque implicite continetur. Iamvero can. 6, n. 4 de dubio circa positivam discrepantiam agit...; de suppresso per silentium praescripto iuris agitur sub n. 6». Proinde, ubi dubia est omissio alicuius praescripti anterioris, seu eius insertio implicita, «non est asserenda eius permanentia ex hoc can. 6, n. 4» (A. VERMEERSCH – J. CREUSEN, *Epitome Iuris Canonici*, ed. 4^a, n. 76, 4^a).

Can. 6, n. 6 decernit: «Si qua ex ceteris disciplinaribus legibus, quae usque adhuc viguerunt, nec explicitè nec implicite in Codice contineatur, eam vim omnem amisisse dicenda est, nisi in probatis liturgicis libris reperiat, aut lex sit iuris divini sive positivi sive naturalis».

Ceteras limitationes, veteri iurisprudencia vel antecedenti doctrina aliquando inductas, Legislatorem voluisse auferre, confirmant schemata praeparatoria can. 1972.

Schema I edicebat: «Can. 14: Soluta matrimonio per alterutrum vel utriusque coniugis mortem, nulli ius est matrimonium accusandi, excepto casu, quo de huius valore *non principaliter sed incidenter sit disceptandum, ad effectum legitimae filiationis vel legitimi coniugis cognoscendi* vel ad praeiudicium tollendum de nullitate matrimonii. Can. 15: In causis de quibus in can. praec. ii tantum actores sunt excludendi, qui unice ob lucrum temporale matrimonii validitatem accusant».

Schema II: «Can. 13 § 1: Matrimonium quod utroque coniuge vivente non fuerit accusatum, post mortem alterutrum vel utriusque coniugis, praesumitur validum fuisse. Par. 2: Haec praesumptio non admittit probationem in contrarium, *nisi incidenter oriatur quaestio*, et argumenta afferantur omni exceptione maiora. Can. 14: In causis de quibus in can. praec. ii tantum actores sunt excludendi, *qui unice ob lucrum temporale* matrimonii validitatem accusant».

Schema III: «Can. 13 § 1: Matrimonium quod utroque coniuge vivente non fuerit accusatum, post mortem alterutrum vel utriusque coniugis, praesumitur validum fuisse. Par. 2: Contra hanc praesumptionem ne admittatur probatio nisi incidenter oriatur quaestio et argumenta afferantur omni exceptione maiora».

Schema IV: «Can. 494: Matrimonium, quod, utroque coniuge vivente, non fuerit accusatum, post mortem alterutrius vel utriusque coniugis ita praesumitur validum fuisse, ut contra hanc praesumptionem non admittatur probatio, nisi incidenter oriatur quaestio». Hic est canon qui translatus est in definitivam Codicis redactionem, nempe can. 1972.

His schematibus probe attentis, clare constat legislatorem consulto noluisse recipere limitationes, sive quoad causae naturam, sive quoad extraneos qui titulares sint actionis in causa principali.

Iure vigenti, igitur, ad hoc ut matrimonium accusari valeat post obitum alterutrius vel utriusque coniugis, requiritur tantum ut incidens oriatur quaestio.

4) *De foro competenti causae principalis*

Quaeritur tandem utrum, pendente causa principali, puta de legitimitate filiorum aut hereditate, coram iudice laico in foro civili, causa incidens de validitate matrimonii iniri valeat coram iudice ecclesiastico in foro canonico.

Sub veteri iure, unanimis fuisse videtur sententia affirmans, innixa praecipue decretalibus Alexandri III, nempe c. 5, X, IV, 17 et praesertim c. 7, X, IV, 17 qui *filiis sint legitimi*, in quo capite ad instar principii statutum est, ad regem spectare «iudicium possessionum», Ecclesiae vero ius exclusivum esse de validitate matrimonii inquirere et iudicare (cf. *Fontes Codicis I.C.*, VII, n. 490, 1^a; *Instructio de Propaganda Fide* anni 1883, n. 1).

Inter Commentatores, V. PICHLER, ex. g., postquam dixerat cognitionem et decisionem de nullitate matrimonii ad solum iudicem ecclesiasticum pertinere, animadvertit: «licet illa tantum incidenter et non principaliter esset in iudicium deducta, ita ut iudex saecularis, ad quem alia causa temporalis principaliter est deducta, incidenter vero mota quaestio super dictis, ista supersedere debeat, et ad iudicem ecclesiasticum illa remittere, non obstante quod alias causae adnexae non sint dividendae» (*Ius Canonicum*, tom. I, lib. IV, tit. XVIII, n. 7 in fine; cf. etiam, ex. g. P. FAGNANUS, *Commentaria in quartum Decretalium*, Romae, 1661, 85, *Qui filii sint legitimi*, n. 1; A. BARBOSA, *Collectanea Doctorum*, tom. II, In quartum librum Decretalium, tit. XVII, cap. VII, nn. 1-3; D. COVARRUVIAS, *Epitome de sponsalibus et matrimoniis*, Lugduni, 1545, part. II, cap. VIII, § 2, n. 1; A. REIFFENSTUEL, *Ius Canonicum universum*, lib. IV, tit. XVIII n. 24; E. PIRHING, *Ius Canonicum*, lib. IV, tit. XVII, § IV, n. 27; etc.).

Post Codicem, difformem cursum exhibent sive iurisprudentia sive doctrina. Anteactam Commentatorum doctrinam retinet una *coram Wynen*:

«Patet quod actio nullitatis matrimonii, supposito quod ex probabili capite validitas coniugii impugnetur, a limine reici nequit... si Iudex civilis, apud quem pendet actio hereditatis, remittit litigantes ad Tribunalia ecclesiastica, ut ibi primum definiatur quaestio validitatis vel nullitatis matrimonii» (S.R. Rotae *Decisiones*, vol. XXX, p. 709, n. 5). Sed contraria occurrit sententia in una *Lycien, coram. Heard*: «Nec dicatur actionem nullitatis matrimonii in casu, saltem post sententiam civilem (in qua lis de hereditate suspenditur, usque dum Tribunal ecclesiasticum de adserta matrimonii nullitate pronuntiaverit), tamquam causam incidentalem ad normam can. 1972 admitti posse. Sat dubitandum est, an causa nullitatis matrimonii in ecclesiastico tribunali instituta haberi possit tamquam incidentalis causae de hereditate in foro civili motae» (*Decisiones*, vol. XXVIII, p. 401, n. 13).

Solutio clare depromitur e litterali Codicis interpretatione, ad normam can. 18, circa naturam et disciplinam causarum incidentalium, quae in cann. 1837-1841 traditur. Quibus attentis, in controversum est, causam incidentalem ita cum principali connecti atque subordinari debere, ut identitatem iurisdictionis et competentiae, idest iudicis ecclesiastici, evidentissime supponat et exigat. Unde clarissime elucet, utramque causam unico iudici subesse et ab uno eodemque iudice tractari et resolvi debere, quin possibilitas dari possit ut a iudice diverso, seu diversi ordinis, distincte tractentur et resolvantur. Iure etenim Codicis, causa incidentalis proponi potest non modo a partibus, sed etiam a Promotore iustitiae vel vinculi Defensore si iudicio principali intersint (can. 1837); proponi autem debet apud iudicem causae principalis (can. 1838); praeivium examen libelli introductorii peragendum est a iudice causae principalis, qui de eiusdem admissione vel reiectione pronuntiat (can. 1839); idem iudex causae principalis decernit quoque de procedura sequenda in tractatione causae incidentalis (can. 1840, § 1); in tractatione vero peragenda, eaedem regulae «servandae sunt quae in ordinariis iudiciis obtinent» (can. 1840, § 2); *ipse iudex causae principalis* quaestionem incidentalem cognoscit atque definit ac «iusta interveniente causa» decretum vel sententiam interlocutoriam valet «corrigere aut revocare» (cann. 1840, § 3, 1841). Haec omnia nequeunt omnino intellegi, nisi admittatur causam incidentem necessario exigere identitatem fori cum causa principali, eundem nempe iudicem canonicum eandemque iurisdictionem ecclesiasticam; facultas proinde accusandi coram iudice ecclesiastico matrimonium post mortem, e. gr. testatoris, agnoscenda esset heredi, si lex civilis foro ecclesiastico remitteret iudicium quoque de hereditate seu testamento.

SUPREMUM SIGNATURAE APOSTOLICAE TRIBUNAL

Secus, praefatae omnes operationes poni deberent a iudice laico in foro civili, quod absonum est et penitus absurdum.

Iure Codicis, accusatio postuma nequit omnino censi ut incidens, ad normam can. 1972, si causa principalis de hereditate pendet coram tribunale civili; fallit enim necessarius nexus ex identitate iudicis et iurisdictionis (can. 1838); sed est causa autonoma uti principalis proposita, quae ideo vi praesumptionis, in can. 1972 statutae, de matrimonii validitate post mortem coniugis, absolute praeccluditur, ita ut non possit nec proponi nec a iudice admitti.

Nec in contrarium excipi valet, causas «de effectibus mere civilibus, si principaliter agantur», pertinere «ad civilem magistratum ad normam can. 1016» (can. 1961); inde sane minime deduci potest, causam incidentalem institui posse coram iudice ecclesiastico respectu causae principalis quae pendeat apud iudicem civilem; esset enim illogica conclusio, extra praemissas.

Si alicui incidentalem quaestioni definiendae obstet absoluta incompetencia iudicis, ambigendum non est processum esse suspendendum, donec quaestio incidentalis a iudice competente definita fuerit (F. ROBERTI, *De processibus*, vol. I, n. 176); at haec referuntur ordini iudiciario ecclesiastico: iudex ecclesiasticus causae principalis proprio decreto causam incidentalem teneretur admittere, simul quaerens a iudice ecclesiastico competente ut eandem definiat et eiusdem decisio sibi remittat.

Nec argui potest in contrarium, ex iure Decretalium, quae ad rem citantur in notis ad can. 1972, et ex doctrina ante Codicem, nam sive ius Decretalium sive commentatorum doctrina inde secuta innitebantur intima relatione inter ordinem civilem et ecclesiasticum, qua alteruter, in quibus opus erat, completabatur altero.

Negandum est, huiusmodi systema inter iurisdictionem ecclesiasticam et civilem restauratum fuisse in Italia per Concordatum initum anno 1929.

Certo certius, vi art. 34 eiusdem Concordati aliquod systema coordinationis (collegamento), in re matrimoniali, reapse invaluisse tenendum est; ast eiusmodi coordinatio remanet coarctata ad ea tantum quae sunt in Pactis explicite conventa, idest ad normam art. 34, iuxta quem agnoscuntur effectus civiles matrimonio canonico et exclusivitas iurisdictionis ecclesiasticae circa causas matrimoniales quae vinculum spectant. Praeter hos limites, igitur, quaelibet alia mutuae integrationis forma est excludenda vi principii autonomiae supremae (sovranià) uniuscuiusque societatis, Ecclesiae nempe et Status. Equidem, praeter limites art. 34 signatos, unumquodque systema, canonicum et civile, permanent in proprio

ambitu perfecte autonoma et independentia, prout aperte recognoscitur a lege constitutionali italica: «sono, ciascuno nel proprio ordine, indipendenti e sovrani» (art. 7). Quia iuxta pacta conventa, Status italicus recipit vinculum matrimoniale canonicum et Sancta Sedes foro civili remittit effectus civiles matrimonii canonici et praeter hoc nulla alia coordinationis forma praevidetur, exclusa est quaevis alterutrius iurisdictionis facultas syndicandi super actus positos in materia quae alteri reservatur.

Ex parte Status Italici, art. 5 Legis 27 maii 1929, n. 847, edictum fuit matrimonium sic dictum concordatarium nec minores nec maiores effectus sortiri ac matrimonium mere civile; articulo vero 17 eiusdem Legis sententiam canonicam nullitatis matrimonii eosdem effectus sortiri ac sententiam civilem nullitatis matrimonii civilis. Congruenter cum hac lege, iurisprudencia italica censuit se ius non habere syndicandi seu invigilandi utrum impedimenta matrimonialia canonica componi possent cum iure civili, at vindicavit iurisdictioni civili exclusivam competentiam super effectus civiles matrimonii canonici.

Demum aliud quoque magni momenti consecrarium profluit. Posito, per hypothesim, quod iudex ecclesiasticus admiserit in casu impugnationem incidentalem alicuius matrimonii, post mortem coniugum, dum causa principalis pendet in foro civili, huiusmodi iudicis ecclesiastici sententia nullum prorsus effectum sortiri potest in foro civili, nec ei ullus prorsus effectus civilis tribui potest a iudice causae principalis, eo quod art. 127 Codicis civilis italici expresse obstat quominus haec sententia transcribi possit ad effectus civiles obtinendos. Praefatus sane art. 127 expresse excludit proponibilitatem actionis nullitatis, ex parte heredum, post mortem coniugis vel coniugum, nisi fuerit ante eorum mortem proposita et de ea prosequenda postea agatur: L'azione per impugnare il matrimonio non si trasmette agli eredi se non quando il giudizio è già pendente alla morte dell'attore».

IN FACTO

Patet ex dictis in iure petitionem X1, X2 et X3. in causa admitti non posse. Ea enim de qua agimus non est revera causa incidens, quae in casu instituta non est nec institui potest, sed causa principalis et indipendens de nullitate matrimonii, cuius praeiudicialis est quaestio de capacitate processuali activa fratrum X1, X2 et X3 ad accusandum matrimonium defuncti fratris X4.

Diximus causam incidentalem in casu ortam non esse nec oriri posse, quia causa principalis illa esset quam fratres X1, X2 et X3. instituerunt coram

SUPREMUM SIGNATURAE APOSTOLICAE TRIBUNAL

iudice civili, ad impugnandum Y ius ad hereditatem; at causa incidens in foro ecclesiastico non admittitur, nisi respectu causae principalis in eodem foro pendens. Quod si, per absurdum, contraria sententia admitteretur, nulla pariter orta esset incidens quaestio, cum nulla petitio facta fuerit, quod sciamus, ad eam coram eodem iudice civili provocandam, antequam causa de matrimonii nullitate coram iudice ecclesiastico introduceretur. Fratres X1, X2 et X3 proprio Marte iudicem ecclesiasticum adierunt, distinctam et independentem causam conantes instituere, ad quam tamen legitimatione carent activa, vi can. 1972. Ob eandem rationem neque Promotor iustitiae in casu nullitatem matrimonii accusare poterat, et quidem non modo quia Fratres X1, X2 et X3 non erant legitimated ad accusandum, sed etiam quia in accusatione incidental post mortem coniugis vel coniugum, ipse Promotor iustitiae caret legitimatione ad agendum.

Ceterum, etiamsi data fuerit in casu sententia affirmativa a tribunali ecclesiastico, haec sententia nullum prorsus effectum poterat sortiri in foro civili, nec ea iudex civilis poterat utcumque uti, utpote quae non poterat transcribi ad effectus civiles, vi art. 127 Codicis Civilis italici.

His omnibus in iure et in facto perpensis, Nos infrascripti Cardinales, Membra Supremi Tribunalis Signaturae Apostolicae, pro Tribunali sedentes, et Deum solum ante oculos habentes, Christi Nomine invocato, edicimus, declaramus et definitive sententiamus: «Sententiam Signaturae Apostolicae diei 8 februarii 1969 esse confirmandam, in casu, dubio Nobis proposito respondentes: affirmative ad primam partem, negative ad secundam».

Expensae processuales praesentis instantiae solvantur a parte actrice.

Ita pronunciamus, committentes Ordinariis locorum et Ministris Tribunalium ad quos spectat, ut executioni mandent hanc Nostram definitivam sententiam et adversus reluctantes procedant ad normam Lib. IV, tit. XVII Codicis I. C., iis quoque adhibitis mediis quae, attentis adiunctis, efficaciora et opportuniora videantur.

Romae, in sede Supremi Tribunalis Signaturae Apostolicae, die 3 iulii 1971.

Dinus Card. STAFFA, *Praefectus*
Aloisius Card. TRAGLIA, *Ponens*
Hildebrandus Card. ANTONIUTTI
Caesar Card. ZERBA
Antonius Card. SAMORÉ
Aegidius Card. VAGNOZZI

IURISPRUDENTIA: PROT. N. 604/69 CG

Arturus Card. TABERA

SS.mus autem D. N. Paulus, Divina Providentia Papa VI, in audientia die 12 iulii 1971 infrascripto impertita, habita relatione superioris decisionis, nihil obstare declaravit quominus eadem publicetur et ab omnibus quibus spectat ad normam iuris exsecutioni mandetur.

Ex sede Supremi Tribunalis Signaturae Apostolicae, die 12 iulii 1971.

Dinus Card. STAFFA, *Praefectus*